

Nr 125

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av ett andra program i den svenska rundradion samt anslagsbehovet för rundradioanläggningar under budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

1:o) **Rundradioanläggningar m. m.** I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bil. 27, punkt 4) bl. a. föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för Rundradioanläggningar för budgetåret 1955/56 beräkna ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 146 (punkt 1, s. 2—69 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 25 februari 1955) dels berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av ett av föredragande departementschefen framlagt förslag angående införande av ett andra program i den svenska rundradion, dels ock föreslagit riksdagen att till Rundradioanläggningar för budgetåret 1955/56 under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

De programmässiga och tekniska förutsättningarna för införandet av flera samtidiga program i den svenska rundradion behandlades av 1947 års riksdag (prop. 1947: 41, SU 51, Rskr. 117) med anledning av 1943 års rundradioutrednings betänkande (SOU 1946: 1), varom erinras å s. 2—4 i propositionen.

I gemensam skrivelse till chefen för kommunikationsdepartementet den 18 september 1952 framförde *telestyrelsen* och *AB Radiotjänst* vissa synpunkter på frågan om införande av mer än ett program i den svenska rundradion. Under hänvisning till bl. a. vad som anförts i frågan i rundradioutredningens betänkande och vid riksdagsbehandlingen av detta konstaterades, att det existerande riksprogrammet icke gjorde det möjligt att tillmötesgå många av de anspråk, som senare tidens lyssnare rättvisligen kunde framställa. Kravet på en snar utvidgning av programverksamheten befanns därför icke längre kunna tillbakavisas. Tekniken hade under tiden efter det betänkandet framlades väsentligt utvecklats både på mottagar- och sändarsidan. För en rationell planering av rundradionätets utbyggnad på längre sikt ansågs en utredning av de tekniska förutsättningarna för flera program nödvändig. Möjligheten att nedbringa kostnaderna härför genom en kombination med utbyggnaden av ett blivande televisionsnät borde där-

vid särskilt undersökas. Det vore självfallet nödvändigt att med särskild omsorg bedöma de påräkneliga kostnaderna för den ifrågasatta utökningen av rundradioverksamheten.

Telestyrelsen och Radiotjänst förklarade sig beredda att själva svara för utredningsarbetet, som dock lämpligen ansågs böra utföras under medverkan av en därtill förordnad opartisk ordförande. Kungl. Maj:t biföll förslaget och uppdrog genom beslut den 31 oktober 1952 åt f. d. regeringsrådet *H. Fransén* att vara ordförande för den gemensamma utredningen rörande de programmässiga, tekniska och ekonomiska förutsättningarna för införande av ett dubbelprogram i rundradion.

Utredningen, för vilken antagits benämningen dubbelprogramutredningen, framlade sitt betänkande den 20 januari 1955. I detta har Radiotjänst svarat för det avsnitt, som rör programproduktionens utbyggnad, och telestyrelsen för avsnittet om de distributionstekniska förutsättningarna för sändning av flera program samt för sammanställningen av kostnadsberäkningarna. Såväl försvarsintressena som radioindustrien har beretts tillfälle att redan på utredningsstadiet framlägga sina synpunkter på distributionsfrågorna. Detsamma gäller professorn i teleteknik vid Chalmers tekniska högskola *H. Wallman*. I betänkandet har intagits en skrivelse från Svenska radioindustriföreningen med synpunkter på avvägningen mellan trådradio och FM. Ordföranden har i ett särskilt avsnitt framlagt sina kommentarer till utredningsmaterialet och sina förslag på grundval av detta.

Radiotjänst konstaterar *beträffande programproduktionen* att utvecklingen sedan år 1946, då rundradioutredningen framlade sitt betänkande, ytterligare accentuerat behovet av en väsentlig utbyggnad av radions sändningstider. Det säges vara främst tre huvudönskemål, som medverkat därtill. Utan ställningstagande till önskemålets inbördes gradering anges dessa som ökat utrymme för samhällliga och allmänskulturella frågor, ökad kurs- och studieverksamhet samt mer underhållning och lättillgänglig musik. Radiotjänst anser, att nytillkommande programtimmar dels bör användas för en utbyggnad av det nuvarande riksprogrammet och dels för uppbyggnad av ett andra program.

Den årliga sändningstiden omfattar f. n. cirka 5 100 timmar. Under en fyraårsperiod anses den böra ökas med 2 900 timmar, motsvarande 55 timmar per vecka. Av programtillskottet anses 10 veckotimmar böra ägnas åt att fylla ut det nuvarande riksprogrammet måndagar—fredagar mellan kl. 15.00 och 17.00. Det framhålls att dessa timmar måste betraktas som en mycket god lyssningstid för stora grupper, varför utökningen bör komma till stånd redan under första utbyggnadsåret.

Dubbelprogrammet föreslås starta med 20 timmar per vecka och med sändningstider samtliga veckodagar mellan kl. 19.30 och 22.15. Under andra

året tillkommer 10 veckotimmar (söndagsmorgnar och söndagseftermiddagar), tredje året 5 timmar (lördagseftermiddagar) och fjärde året 10 timmar (måndagar—fredagar mellan kl. 17 och 19).

Beträffande kompositionen av programmen avvisar Radiotjänst en programfördelning av typerna lättare — tyngre och tal — musik och anser, att båda programmen bör vara varierade men komponeras i ständig relation till varandra på så sätt, att den enskilde lyssnaren får möjlighet att vid varje tidpunkt välja mellan två programpunkter av såvitt möjligt kontrasterande natur. Den, som t. ex. bara vill lyssna till inte alltför krävande musik en hel kväll, kan därigenom beredas möjlighet att i stor utsträckning få detta önskemål tillgodosett.

Radiotjänst framhåller vidare att vare sig man för distributionen av programmen väljer ultrakortvågsprincipen eller en kombination av ultrakortvåg och trådradio, så kommer man vid total teknisk utbyggnad att ha dels en »enkelkanal» inom de nuvarande lång- och mellanvågsbanden och dels en »dubbelkanal», erhållen genom anordningar för sändning på enbart ultrakortvåg eller på ultrakortvåg och trådradio. Det blir då dubbelkanalen, som kommer att tas i anspråk för dubbelprogrammet, eftersom den kommer att bli tekniskt överlägsen enkelkanalen. I det läget aktualiseras frågan, vad man skall sända på denna kvarvarande enkelkanal. Under tider på dagen, då dubbelkanalen sänder ett gemensamt »tvåspaltigt» program, bör man sända samma program även på enkelkanalen, eftersom det alltjämt kommer att finnas ett visst behov av mottagning på lång- och mellanvåg. När dubbelkanalen sänder två olika, samtidiga program skulle man på enkelkanalen kunna sända ett tredje program, som då antingen är ett »specialprogram» med kurser etc. eller också ett program sammansatt av inslag, som tidigare utsänts i dubbelkanalerna. Med hänsyn till att enkelkanalen i motsats till dubbelkanalen når utanför landets gränser med sina sändningar, synes det riktigtast att icke låta enkelkanalen bli distributionsmedlet för ett tredje program av undervisningskaraktär utan i stället bli en sammanställning av program ur dubbelkanalens inslag. De undervisande inslagen skall alltså placeras in i dubbelkanalens båda »spalter».

Radiotjänst har slutligen (s. 7 och 8 i propositionen) lämnat vissa uppgifter rörande ökningen av årskostnaderna för programproduktionen under en tioårsperiod, varav bl. a. framgår att nämnda kostnader beräknas öka från nuvarande 18,2 till 34,7 milj. kr., d. v. s. med 16,5 milj. kr. Av detta belopp faller 9,4 milj. kr. på riksprogrammet och 7,1 milj. kr. på andra programmet.

Beträffande *telestyrelsens* redogörelse rörande distributionsmöjligheter, erforderlig utbyggnadstid för skilda system jämte anläggnings- och årskostnader för desamma m. m., torde få hänvisas till propositionen (s. 8—27). Beträffande *distributionsnätets utbyggnad* säger sig telestyrelsen utgå

från att det vid densamma är ofrånkomligt att man överallt i första hand erbjuder den för abonnenten ekonomiskt gynnsammaste distributionsmetoden. Den av styrelsen framlagda utredningen anses visa att trådradio är det system som för abonnenten medför de lägsta investerings- och årskostnaderna.

Det kan, säger styrelsen, mot trådradion invändas att abonnenterna inte helt kan bestämma tidpunkten för anslutningen till dubbelprogrammet. De måste nämligen vänta i tur och ordning på monteringen av trådradioanslutning och väntetiden kan i vissa fall bli relativt lång. Trådradion medger inte samma flyttbarhet av mottagarna inom en bostad som trådlös distribution o. s. v. Även om detta senare skäl med tanke på abonnenternas genomsnittliga bostadsförhållanden inte kan anses väga särskilt tungt, anses det dock att det måste tillmätas en viss betydelse.

Det förefaller, enligt styrelsen, som om det största intresset för FM-sändningar närmast är att finna i storstäderna. Då anläggningskostnaderna för en FM-station räknade per abonnent är relativt små i utpräglade tätorter, säges det bli relativt billigt att ta hänsyn till de angivna invändningarna. Man anser sig kunna räkna med att en stor del av de abonnenter, som anskaffar FM-mottagare, bortfaller som trådradioabbonenter. Härigenom reduceras kostnaderna för trådradiodistributionen på grund av bortfallet av filter och heminstallationer.

Det säges naturligtvis vara svårt att beräkna de verkliga investerings- och årskostnaderna för ett distributionsnät där abonnenterna i tätbygdsområdena har valfrihet mellan trådradio och FM, eftersom man inte kan förutse fördelningen mellan trådradio- och FM-abbonenter. Investeringen i 19 FM-stationer för tätbygdsområdena är 20 milj. kr. Den merkostnad, som FM-stationerna skulle medföra, reduceras som nämnts på grund av bortfall av kostnaderna för filter och heminstallationer för de abonnenter, som väljer FM-alternativet. Sålunda skulle t. ex. ett bortfall av ungefär 600 000 trådradioabbonenter helt kunna kompensera anläggnings- och årskostnaderna för FM-stationerna. Även om bortfallet av trådradioabbonenter skulle stanna vid en lägre siffra, säger man sig dock våga anta att kostnaderna inte kommer att avvika mycket från dem som beräknats för distributionsalternativet med enbart trådradio i hela landet. De abonnenter, som inte önskar trådradioanslutning utan av olika skäl föredrar FM-mottagning, anses själva böra stå för kostnaderna för anskaffning av nya mottagare.

Under hänvisning till den framlagda utredningen säger sig telestyrelsen vilja anföra den uppfattningen, att det för abonnenten från ekonomisk synpunkt fördelaktigaste distributionssystemet — trådradio — bör i första hand överallt göras tillgängligt. Där det med rimliga ekonomiska insatser är möjligt att dessutom införa FM, bör abonnenten ha möjlighet att välja detta system i stället för trådradio. Av utredningen anses framgå att så kan bli fallet endast i tätbygderna.

Telestyrelsen föreslår därför att rundradions distributionsnät byggs ut på följande sätt.

Glesbygderna — trådradionät för samtliga radioabbonnenter. Inom glesbygderna blir under alla förhållanden trådradio den enda distributionsmöjligheten för ungefär en tredjedel av de där boende abonnenterna.

Tätbygderna — dels ett nät av sändar- och förstärkaranläggningar för trådradio på samtliga telefonstationer med möjlighet för de radioabbonnenter som så önskar att få trådradioanslutning och dels ett nät av förslagsvis 19 FM-stationer för att bereda möjlighet till FM-mottagning för de abonnenter som så önskar.

Utbyggnaden av distributionsnätet för flera program anses böra bedrivas på ett sådant sätt, att den utbyggnad som är nödvändig för att skapa acceptabla mottagningsförhållanden i glesbygderna icke därigenom eftersätts.

Telestyrelsen har uppskattat *investeringskostnaderna* för enbart riksprogrammet, om goda mottagningsförhållanden för detta skall uppnås, till sammanlagt 88,1 milj. kr., varav 30,5 milj. kr. avser de planerade radiohusen i Stockholm och Göteborg, 21,9 milj. kr. en erforderlig utbyggnad av sändarna för lång- och mellanvåg och 35,7 milj. kr. utbyggnad av trådradionätet i glesbygderna.

Investeringskostnaderna för distributionen av det andra programmet har styrelsen beräknat enligt tre alternativ, nämligen dels FM-distribution i hela landet kompletterad med trådradio för de radioabbonnenter, som inte kan nås med FM-sändningar, dels trådradio i hela landet och dels FM-distribution i tätbygderna och trådradio i glesbygderna.

I tabeller å s. 29—31 i propositionen redovisas av telestyrelsen beräknade kostnader enligt skilda alternativ och förutsättningar.

Svenska radioindustriföreningen sammanfattar sin ståndpunkt beträffande distributionssystemet på följande sätt:

Det kan ej vara rationellt att i ett land som vårt bygga ut ett trådnät för rundradio ungefär samtidigt som ett radionät för television skall anläggas. — Distributionen av det andra rundradioprogrammet och förbättring av lyssningsmöjligheterna för riksprogrammet där mottagningsmöjligheterna är otillfredsställande bör därför ske genom utbyggnad av ett FM-nät för hela landet i kombination med ett TV-nät i enlighet med stockholmsplanen. — För sådana platser där de lokala förhållandena, av geografisk, bebyggelse-, störnings- eller annan natur, gör trådradiomottagningen mer ändamålsenlig än FM bör trådradio fortfarande komma till användning. — En plan över den byggnadstakt och den byggnadsordning som skall följas vid utbyggnad av FM- och TV-stationerna bör utarbetas. Denna plan bör offentliggöras så snart ske kan, så att radioindustrien med ledning av densamma kan igångsätta tillverkning av radioapparater för FM-mottagning i rätt omfattning och allmänheten anpassa sina inköp av nya radiomottagare i enlighet med den kommande utvecklingen.

Utredningsordförandens förslag innebär sammanfattningsvis följande:

Programproduktionen utbygges i huvudsak enligt Radiotjänsts förslag, ehuru med något större beaktande av möjligheterna till uppdelning på samtidiga program. Det förutsattes därvid att radiohusen i Stockholm och Göteborg förverkligas utan dröjsmål.

Lång- och mellanvågsstationerna moderniseras och ombygges enligt telestyrelsens förslag.

Trådradionätet utsträcker sig över hela landet, därvid anslutningsavgift uttages såsom varande en mycket måttlig ersättning för den förnämliga antennservice trådradio erbjuder. Det hittills utbyggda trådradionätet (glesbygderna) kompletteras, i den mån endast två kanaler står till buds, med en tredje kanal. Härigenom skulle tre kanaler stå till förfogande i hela landet (en lång- eller mellanvågskanal och två trådradiokanaler i tätbygder samt tre trådradiokanaler i glesbygder), och programproduktionen skulle därefter kunna inriktas på tre samtidiga program.

Ett FM-nät utbygges, i princip över hela landet men i verkligheten med undantag för de delar av glesbygderna som är oåtkomliga för FM. Det blir därmed tillgängligt för 87 % av landets abonnenter. I tätbygderna samt de delar av glesbygderna, som demografiskt är att betrakta som tätbygder, utbygges FM-nätet ofördröjligen, d. v. s. utan att avvakta beslut om införande av television. I övriga delar av glesbygderna, där FM-sändning över huvud är möjlig att förverkliga, göres FM-utbyggnaden beroende av att televisionen införes.

Den erforderliga höjningen av licensavgiften genomföres lämpligen i två etapper, exempelvis till 20 kr. efter ett par år och till 24 kr. efter ungefär fem år.

Yttranden ha avgivits av *Radiotjänst, telestyrelsen, Svenska radioindustriföreningen, försvarsstaben, professor Wallman, statskontoret och riksräkenskapsverket* (s. 50—61).

Departementschefen framhåller inledningsvis följande.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41 till 1947 års riksdag angående riktlinjerna för rundradions framtida verksamhet uttalade riksdagen i vad gällde flerprogramfrågan bl. a., att riksdagen i likhet med 1943 års rundradioutredning och departementschefen ansåg, att den fortsatta planeringen för rundradion i vårt land borde inriktas på en övergång till flera samtidiga program. Riksdagen anförde vidare, att övervägande skäl talade för att detta problem tekniskt löstes genom att ett högfrekvent trådradionät utbyggdes i enlighet med utredningens förslag. Detta ståndpunktstagande skulle dock icke utesluta, att även andra metoder för lösning av flerprogramfrågan prövades, därest den fortsatta tekniska utvecklingen skulle komma att påvisa sådana. Tills vidare borde utbyggnaden av trådradion för dem, som icke kunde avlyssna trådlös sändning tillfredsställande, fullföljas i den utsträckning som omständigheterna medgav.

Den i propositionen och riksdagens skrivelse förordade utbyggnaden av rundradioanläggningarna för övergång till flera samtidiga program har hittills av kända skäl icke kunnat realiseras. Under de första åren efter beslutet lade knappheten på arbetskraft och material hinder i vägen för någon väsentlig utvidgning av rundradioinvesteringarna och därefter ifrågasattes, om icke de tekniska förutsättningarna för införande av ett andra program så ändrats, att en ny prövning av föreliggande möjligheter borde vidtagas. Sedan frågan nu gemensamt utretts av telestyrelsen och Radiotjänst under ledning av en av Kungl. Maj:t förordnad opartisk ordförande, synes emellertid läget ha klarnat så, att ett definitivt ställningstagande till flerprogramfrågan bör vara möjligt.

Departementschefen återger härefter (s. 62—64 i propositionen) sammanfattningsvis innebörden av de skilda förslag som framlagts i frågan samt framhåller vidare beträffande de statliga investeringskostnaderna och den tekniska lösningen av distributionsfrågorna följande.

Hur de statliga investeringskostnaderna skulle gestalta sig vid olika distributionsalternativ, framgår av följande sammanställning.

	Beräkn. statliga kostnader för resp. alternativ	Telever- kets för- slag	Radioin- dustriens förslag	Ordföran- dens för- slag	Departement- schefen
miljoner kronor					
1. Riksprogrammet					
A. Radiohus i Stockholm och Göteborg	35,5	35,5	35,5	35,5	35,5
B. Lång- och mellanvågsstationer..	21,9	21,9	21,9	21,9	21,9
2. Andra programmet					
A. FM i hela landet kompl. med TR för 250 000 abonnenter.	62,0	—	62,0	—	—
B. Enbart TR i hela landet	94,1	—	—	—	—
C. TR i dåliga mottagningsområden och valfri FM eller TR i övrigt	94,1 ¹	94,1	—	35,8 ²	—
D. TR i dåliga mottagningsområden och FM i övrigt	55,7	—	—	—	55,7
E. Tillägg därest FM-utbyggnaden icke kombineras med televisionen (19 FM-stationer)		6,8	6,8	6,8	6,8
Summa kronor		158,3	126,2	100,0	119,9

¹ Kostnaderna beräknas bli desamma som i B, beroende på att så många TR-abonnenter förutses falla bort, att de härigenom minskade anslutningskostnaderna ungefär motsvarar de tillkommande kostnaderna för FM-stationerna.

² Då ordföranden föreslår att avgifter skall uttagas på TR-anslutningarna, kommer de statliga kostnaderna att begränsas till 20 milj. kr. för 19 FM-stationer och 15,8 milj. kr. för TR-sändare eller -förstärkare vid samtliga telefonstationer.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att de tekniska förutsättningarna för sändning av flera samtidiga program numera kan anses klarlagda. Enligt min mening bör därför åtgärder vidtagas för att så snabbt som våra resurser medger genomföra det principbeslut som statsmakterna fattade år 1947.

Utbyggnaden av rundradioanläggningarna bör i första hand inriktas på erforderliga åtgärder för att förbättra mottagningsförhållandena i de delar av vårt land, där avlyssningen av det nuvarande riksprogrammet av olika skäl är försvårat. Med den kombination av TR- och FM-systemen, som jag i det följande förordar, bör det emellertid vara möjligt att samtidigt bereda i stort sett alla abonnenter tillgång till ett andra program. I likhet med Radiotjänst anser jag däremot, att ställningstagandet till frågan om ett tredje program tills vidare bör uppskjutas.

Det av Radiotjänst framlagda förslaget rörande utökningen av programtiden har icke givit mig anledning till någon erinran. I överensstämmelse med vad min företrädare uttalade i 1947 års proposition, har jag utgått ifrån, att ansvaret för programmens detaljutförning och sändningarnas fördelning på riks- och andra programmen framgent liksom hittills självfallet bör åvila programledningen. Jag har därför i detta sammanhang ansett mig kunna avstå från att diskutera dessa frågor.

Så när som på den uppfattning, som företrädes av professor Wallman, synes enighet i huvudsak råda mellan ordföranden och remissinstanserna om att den tekniska lösningen av de nu aktuella distributionsfrågorna ligger i en kombination av FM- och TR-systemen. Skiljaktigheterna gäller den utsträckning, i vilken vardera systemet bör utnyttjas, och de båda systemens inbördes ordningsföljd under utbyggnadsperioden. I sistnämnda hänseende kommer även frågan om avgifter på TR-anslutningarna in.

Vid min prövning av de olika förslag, som sålunda framförts, har jag utgått ifrån den uppdelning av abonnenterna med hänsyn till lyssningsmöjligheterna i olika delar av vårt land, till vilken förslagen i allmänhet anknyter. Jag har därvid i vad avser *de områden, som redan nu har goda mottagningsförhållanden* och där sålunda distributionen av det nuvarande riksprogrammet kan anses tillfredsställande, kommit till att utbyggnaden i första hand bör inriktas på FM-systemet, varvid stationerna i sitt definitiva utförande bör utrustas för sändning på två kanaler och planeras så, att en blivande utbyggnad för televisionen underlättas. Något TR-nät bör däremot tills vidare icke anläggas i dessa områden. Skälet härför är bl. a., att de krav som under de närmaste åren kan förutses bli ställda på våra investeringsresurser, gör en begränsning av utbyggnadsprogrammet nödvändig. Då vidare en avgiftsbeläggning av TR-anslutningarna i varje fall bör undvikas beträffande de abonnenter som nu har otillfredsställande avlyssningsmöjligheter, och jag för närvarande icke är beredd att förorda, att anslutningsavgift införes för övriga TR-abbonenter, skulle en valfrihet mellan de båda systemen för de i lyssningshänseende bättre ställda abonnenterna sannolikt i första hand inbjuda till TR-abbonemang, varvid en mängd TR-anslutningar skulle behöva utföras som sedermera, om abonnenterna övergår till FM-mottagning, skulle visa sig överflödiga. Det är icke uteslutet, att den totala statliga investeringskostnaden därmed skulle komma att närma sig summan av kostnaderna för vardera systemet. För att undvika denna utveckling har jag funnit mig böra förorda, att utbyggnaden tills vidare inriktas på *ett* system. Att jag därvid valt FM-systemet beror bl. a. på att en utbyggnad av detta i alla händelser förr eller senare måste komma att aktualiseras i och med att beslut fattas om televisionens införande. Därtill kommer att FM-systemet enligt min mening har den väsentliga fördelen, att det icke på samma sätt som TR begränsar abonnenternas möjligheter att fritt välja plats för avlyssningen.

Å andra sidan har jag icke förbisett, att FM-sändningarna för abonnenternas del antingen kräver FM-tillsatser till redan förefintliga mottagare eller också anskaffning av nya apparater, för vilka kostnaderna kan bli betydande. De har av televerket uppskattats till ca 130 milj. kr. och av radioindustrien till ca 65 milj. kr. Då kostnaderna, vilken beräkning som än kan anses riktigast, får tänkas fördelade över flera år, har jag dock icke funnit dem utgöra något avgörande skäl emot valet av FM-systemet, särskilt som de årliga anskaffningarna av radioapparater redan synes ligga på hög nivå. Enligt de uppgifter, som utredningen lämnat rörande försäljningen, uppgick nämligen den totala anskaffningen under år 1953 till ca 200 000 apparater, beträffande vilka medelpriset för ca 90 000 uppgick till 210 kr., för ca 60 000 till 350 och för ca 50 000 till 750 kr. Med en årsanskaffning av denna omfattning och sammansättning kan man förutse, att mottagare med FM-utrustning så småningom kommer att anskaffas i stor utsträckning, även om abonnenterna erbjuds möjligheten att välja TR.

Beträffande *de nu ur mottagningssynpunkt missgynnade delarna av vårt land* har jag ansett mig höra förorda, att den på grundval av statsmakternas beslut år 1947 påbörjade utbyggnaden av ett TR-nät fullföljes och att den därvid inriktas på att möjliggöra för abonnenterna att taga emot båda de framtida programmen. Det antal abonnenter, som det här rör sig om, har uppskattats till ca en tredjedel av samtliga eller i runt tal 850 000, av vilka 300 000 över huvud taget icke utan extraordinära kostnader anses kunna nås med andra sändningar än via TR. Hur dessa abonnenter fördelar sig över olika delar av landet, framgår av den kartskiss, som redovisats i det föregående och som även visar belägenheten av de TR-anläggningar, som vid mitten av innevarande år beräknas vara utförda för ca 150 000 abonnenter. Ett väsentligt skäl för att TR i första hand bör väljas för ifrågavarande områden är, att vid detta system såväl riks- som andra programmet kan avlyssnas utan större extra kostnader för abonnenterna. FM-systemet skulle däremot i samma områden kräva extra kostnader redan för att riksprogrammet skulle kunna avlyssnas. Vidare torde det med hänsyn till de krav, som för närvarande ställs på våra investeringsresurser, icke vara möjligt att under det nu förestående utbyggnadsstadiet införa båda distributionssystemen.

Telestyrelsen har angivit det i FM-bygderna erforderliga antalet sändare till 19 st. Såsom utredningens ordförande anført kan det emellertid visa sig lämpligt att något utöka detta antal, beroende på hur gränsen kan komma att dragas mellan FM- och TR-bygderna. Frågan därom synes emellertid kunna avgöras från fall till fall under arbetenas fortskridande. På grund av önskvärdenheten av att snabbt kunna ställa andra programmet till så många lyssnares förfogande som möjligt, synes det vidare angeläget, att samtidigt med utbyggnaden av definitiva sändare provisoriska sådana anläggas i huvudsaklig överensstämmelse med den plan därför, som telestyrelsen framlagt i sitt avsnitt av utredningen. I vad gäller TR-bygderna synes utbyggnaden i den utsträckning, som är förenlig med en ur arbetssynpunkt rationell planering, böra i första hand koncentreras till de i mottagningshänseende sämst ställda områdena.

Som jag nämnt i det föregående, bör var och en av de definitiva FM-stationerna utrustas för sändning på de två kanaler, som i stockholmsplanen avsetts för dem. Därmed blir det möjligt att över dessa stationer sända båda de blivande radioprogrammen, vilket ansetts önskvärt för att program-

men för FM-lyssnarna skall bli likvärdiga i mottagningshänseende. Emellertid bör det ena programmet såsom ett riksprogram liksom hittills även sändas över lång- och mellanvågsstationerna för att icke de abonnenter, som tills vidare icke anser sig böra anskaffa apparater för FM-mottagning, skall ställas utanför de svenska sändningarna.

Vid sidan av de utbyggnader, som jag nu berört och som enligt telestyrelsens beräkningar kan väntas draga en investeringskostnad av mellan 60 och 65 milj. kr., är det även önskvärt, att de för Stockholm och Göteborg planerade radiohusen kan påbörjas under de närmaste åren. Kostnaderna härför har tills vidare av Radiotjänst uppskattats till 35,5 milj. kr. Därför måste arbetena på de nya rundradiostationerna i Nacka och Östersund fullföljas och den ombyggnad och förstärkning av motalastationen, som jag förordat i årets statsverksproposition, genomföras. Tillika med de investeringar, som i moderniserings- och rationaliseringssyfte anses böra vidtagas i övriga befintliga rundradiostationer, har kostnaderna för dessa arbeten beräknats till närmare 22 milj. kr. Totalt föreligger därmed ett investeringsprogram för de under de närmaste åren mest angelägna utbyggnaderna av rundradioanläggningarna om ca 120 milj. kr.

Vad angår finansieringsfrågan anför departementschefen följande.

Det är uppenbart, att redan investeringarna i TR- och FM-näten skulle kräva avsevärd tid för sitt realiserande, därest de skulle konkurrera med mängden av andra statliga investeringsändamål av hög angelägenhetsgrad om det utrymme, som statsfinansiellt sett kan väntas föreligga under de närmaste åren. För att rundradioinvesteringarna skall kunna genomföras utan alltför stor tidsutdräkt, har jag därför funnit det nödvändigt föreslå, att kostnaderna för dem bestrides med licensmedel. Det kan ske genom att förutsättningar skapas för ökade extra avsättningar till värdepapperskontona för de byggnader och anläggningar, varom nu är fråga. Finansieringsmetoden innebär, att i stället för avskrivningar med ungefär 10 % per år av anläggningarnas nuvärden, anläggningskostnaderna omedelbart avskrivs när de uppkommer. Metoden resulterar omedelbart i ökade krav på licensmedel men i framtiden i en lägre årlig ökning av distributionskostnaderna än som eljest skulle uppstå. Den erforderliga höjningen synes tills vidare kunna begränsas till 5 kr. För en första etapp av utbyggnadsprogrammet, omfattande arbeten under de närmaste tre åren, skulle denna höjning i kombination med den förutsedda uppgången av antalet radiolicenser, vara tillräcklig för att täcka både den beräknade ökningen av rundradions produktions- och distributionskostnader och för att bestrida investeringsutgifter om mellan 30 och 40 milj. kr. Jag avser att sedermera föreslå Kungl. Maj:t, att höjningen vidtages från ingången av år 1956, och förordar nu, att riksdagens yttrande därom inhämtas.

Av det totala investeringsprogram, vars huvuddrag jag berört, skulle uppförandet av radiohusen ankomma på byggnadsstyrelsen och anläggningarna i övrigt på telestyrelsen. I vad gäller de förra föreligger än så länge ett definitivt förslag endast beträffande radiohuset i Göteborg, vilket dock på grund av läget på byggnadsmarknaden tills vidare har måst anstå. Beträffande telestyrelsens del av investeringsprogrammet har styrelsen meddelat, att därest erforderliga medel ställes till förfogande, den skulle kunna genomföras under en period av sex år, räknat från och med nästa budgetår.

För investeringsprogrammets påbörjande under det kommande budgetåret synes det investeringsanslag av 10 milj. kr. till rundradioanlägg-

ningar, som jag preliminärt förordat i årets statsverksproposition, vara tillräckligt. Av beloppet beräknas ca 1 milj. kr. komma att användas för FM-anläggningar, ca 3 milj. kr. för fullföljande av redan i gång varande arbeten på lång- och mellanvågsstationerna och för påbörjande av den nya motalastationen samt återstoden, ca 6 milj. kr., för fortsatt utbyggnad av TR-nätet enligt de riktlinjer jag i det föregående förordat. För de fortsatta investeringarna torde det få ankomma på telestyrelsen att i samband med äskandena för budgetåret 1956/57 framlägga en plan, siktande till programmens realiserande under en sexårsperiod. Den närmare prövningen av de delar av investeringsprogrammet, som icke blir aktuella under det kommande budgetåret, torde få anstå till dess denna plan föreligger.

Vid slutet av innevarande år beräknas mellan 150 000 och 200 000 abonnenter ha anslutits till TR-nätet. Vid den tidpunkten anses nätet ha hunnit kompletteras med anordningar, som gör det möjligt att över detsamma distribuera andra programmet till större delen av de anslutna abonnenterna. Vid början av nästa år förutses vidare provisoriska FM-sändare kunna komma i gång i Stockholm, Göteborg, Malmö och Örebro. Hur många lyssnare, som därigenom kommer att kunna avlyssna andra programmet, är svårt att avgöra. Med en definitiv sändare i Stockholm och provisoriska i de övriga tre städerna beräknas hela antalet möjliga lyssnare — alltså oavsett om de skaffat erforderlig FM-apparatur eller ej — uppgå till ca 600 000. I inledningsskedet måste man givetvis räkna med betydligt färre lyssnare. Antalet anses emellertid tillsammans med TR-lyssnarna bli tillräckligt stort för att motivera, att sändningarna av andra programmet igångsättes omkring årsskiftet. Det torde få ankomma på Radiotjänst att närmare bestämma den lämpliga tidpunkten härför.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av fru *Johansson* i Skövde *m. fl.* väckt motion (II: 592), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte beakta vad i motionen anförts;

dels en inom andra kammaren av herr *Rimmerfors* väckt motion (II: 608), vari hemställts att riksdagen i händelse av bifall till Kungl. Maj:ts förenämnda proposition måtte besluta om undantag från förhöjd licensavgift för folkpensionärer med eget hushåll, däri innefattade även innehavare av invalid- och sjukpension;

dels en inom andra kammaren av herr *Edberg m. fl.* väckt motion (II: 609), vari hemställts att riksdagen måtte uttala att FM-systemet snarast bör kompletteras med möjligheter för de abonnenter som så önskar att välja trådradio och att samtidigt förberedelser vidtas för att kunna ge de svenska rundradioabbonenterna ett utvidgat flerprogram i stort sett efter i motionen skisserade linjer;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Magnusson* (I: 493) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edström* och *Munktel* (II: 610), i vilka hemställts att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition *dels* uttala att telestyrelsen bör bemyndigas att, med beaktande av vad i motionerna framhållits, mot lämplig avgift och för lämpligt antal år uthyra sändningstid i det

andra rundradioprogram som planeras, dels avstyrka förslaget om höjning av radiolicensavgifterna.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden torde få hänvisas till motionerna II: 592, II: 608, II: 609 och II: 610.

Utskottet. Enligt de riktlinjer som vid 1947 års riksdag fastställdes för rundradions framtida verksamhet i vårt land skulle den fortsatta planläggningen inriktas på en övergång till flera samtidiga program. Anledningen till att rundradioanläggningarna icke sedermera kommit att utbyggas i angivet syfte är bl. a., såsom departementschefen erinrat, den ovisshet som varit rådande rörande de tekniska förutsättningarna för införande av ett andra program. Genom den utredning som telestyrelsen och radiotjänst gemensamt utfört under en av Kungl. Maj:t förordnad opartisk ordförande kunna emellertid dessa förutsättningar nu anses vara klarlagda. Utskottet delar också departementschefens uppfattning, att med hänsyn härtill åtgärder böra vidtagas för att så snabbt våra resurser medgiva genomföra det principbeslut i flerprogramfrågan som statsmakterna fattade redan för åtta år sedan. Vid detta sitt ställningstagande har utskottet särskilt beaktat, att förverkligandet av nyssnämnda beslut icke endast skulle göra det möjligt för allmänheten att i viss utsträckning träffa ett val mellan två samtidiga program utan även skapa ökade förutsättningar för ett tillgodoseende av olika aktuella önskemål beträffande det nuvarande riksprogrammets utformning.

Den del av förenämnda utredning som avser själva programverksamhetens utbyggnad har utarbetats av radiotjänst. Ifrågavarande förslag, som icke givit departementschefen avdelning till erinran, innebär att programutbyggnaden påbörjas under den kommande hösten. Under fyra år framåt utökas sändningstiden successivt med sammanlagt 55 timmar i veckan, fördelade med 10 timmar på riksprogrammet och med 45 timmar på det andra programmet. Härigenom skulle sändningstiden per år komma att stiga från ca 5 100 timmar för närvarande till ca 8 000 timmar under det fjärde året. Den sålunda förutsatta utökningen av programproduktionen finner jämväl utskottet lämplig.

Med anledning av det i motionen II: 592 framförda yrkandet, vilket närmast torde åsyfta att riksdagen skulle understryka vikten av att de religiösa programinslagen beredas ökat utrymme i samband med omläggningen till dubbelprogram, vill utskottet erinra om att statsmakterna hittills intagit den ståndpunkten, att ansvaret för radioprogrammens detaljutformning bör åvila programledningen. Då, såsom ock departementschefen framhållit, denna princip uppenbarligen bör följas även för framtiden och det således icke bör ankomma på riksdagen att ingå på spörsmål av förevarande art, avstyrker utskottet bifall till nämnda motion. Detta behöver självfallet icke hindra, att de av motionärerna åberopade lyssnargrupperna få sina önskemål prövade i vederbörlig ordning.

Beträffande det tekniska system som bör utnyttjas för distributionen av det andra programmet ha, såsom av den i propositionen lämnade redogörelsen framgår, vissa skiljaktiga uppfattningar kommit till uttryck. Frågan gäller närmast i vilken utsträckning trådradio (TR) respektive frekvensmodulerad ultrakortvåg (FM) bör komma till användning. Telestyrelsen har sålunda föreslagit, att ett TR-nät anlägges inom alla de områden där det nuvarande riksprogrammet icke kan tillfredsställande avlyssnas samt att abonnenterna i övrigt få möjlighet att själva välja mellan TR och FM genom att samtliga telefonstationer i landet förses med sändar- eller förstärkaranläggningar för TR och genom att förslagsvis 19 av de i den s. k. stockholmsplanen medgivna 50 FM-stationerna uppföras. Anslutningarna till TR-nätet skulle liksom hittills bekostas med licensmedel. Svenska radioindustriföreningen, som beretts tillfälle att redan på utredningsstadiet framlägga sina synpunkter på förevarande spörsmål, har däremot ansett att distributionen av det andra programmet och förbättringen av möjligheterna att avlyssna riksprogrammet inom de områden där mottagningsförhållandena äro otillfredsställande böra ske genom att ett FM-nät för hela landet utbygges i kombination med ett televisionsnät enligt stockholmsplanen. För sådana områden där TR med hänsyn till mottagningsförhållandena är mer ändamålsenlig än FM skulle den dock fortfarande komma till användning. Utredningens ordförande slutligen har funnit angeläget, att den pågående utbyggnaden av TR-nätet inom områden med dåliga avlyssningsmöjligheter fullföljes så snabbt som tillgängliga resurser medgiva. Ett beslut om uppförande av FM-stationer i dessa områden anses däremot i huvudsak böra anstå, till dess frågan om televisionen avgöres. För övriga områden förordar ordföranden i likhet med telestyrelsen, att FM-sändare för två programkanaler anläggas men att abonnenterna beredas tillfälle att välja mellan FM- och TR-avlyssning. TR-nätet skulle således även enligt detta alternativ utbredas över hela landet. För att emellertid endast de mera angelägna anslutningarna till nätet skulle behöva göras, föreslås särskilda avgifter skola uttagas av samtliga i framtiden tillkommande TR-abonnenter.

Departementschefen har för sin del intagit den ståndpunkten, att det av bl. a. investeringspolitiska skäl icke är möjligt att i varje fall för närvarande införa båda de ifrågavarande distributionssystemen över hela landet. Beträffande valet dem emellan har departementschefen vidare gjort en åtskillnad mellan, å ena sidan, de områden som redan ha goda mottagningsförhållanden och inom vilka distributionen av det nuvarande riksprogrammet sålunda kan anses tillfredsställande samt, å andra sidan, de ur mottagningssynpunkt nu missgynnade delarna av vårt land. För de förstnämnda områdena föreslås att utbyggnaden i första hand inriktas på FM-systemet, varvid stationerna i sitt definitiva utförande böra utrustas för sändning på två programkanaler och planeras så, att en blivande utbyggnad för televisionen underlättas. Något TR-nät anses däremot tills vidare icke

böra anläggas i dessa områden. För de ur mottagningssynpunkt nu missgynnade delarna av vårt land återigen förordar departementschefen, att den på grundval av statsmakternas beslut år 1947 påbörjade utbyggnaden av ett TR-nät fullföljes och att den därvid inriktas på att möjliggöra för abonnenterna att taga emot båda de framtida programmen. Ett väsentligt skäl för att TR i första hand bör väljas för ifrågavarande områden angives vara, att vid detta system såväl riksprogrammet som det andra programmet kunna avlyssnas utan större extra kostnader för abonnenterna.

Intetdera av de båda nu ifrågavarande distributionssystemen är, såvitt utskottet kan bedöma, i alla avseenden överlägset det andra. Det skulle därför ur vissa synpunkter självfallet vara önskvärt, om båda systemen kunde komma till utförande, så att radioabbonenterna finge möjlighet att fritt välja dem emellan. Därest ett sådant val icke skall bli skenbart, fordras emellertid att utbyggnaden av såväl TR-nät som FM-stationer sker samtidigt. En samordning av detta slag torde emellertid stöta på stora praktiska svårigheter och icke minst i vad avser de radiomässiga glesbygderna verka fördröjande på lösningen av flerprogramfrågan. Därtill komma de avsevärda merkostnader som skulle uppstå genom en dylik dubbel utbyggnad. Jämväl av konjunkturpolitiska skäl synes en begränsning av de statliga investeringarna på förevarande område nödvändig. Utskottet delar därför departementschefens uppfattning, att de båda distributionssystemen böra kombineras på lämpligt sätt, och finner det förslag härutinnan som framlagts i propositionen vara väl avvägt. Med hänsyn till dels att utbyggnaden av ett TR-nät redan påbörjats inom de ur mottagningssynpunkt missgynnade delarna av vårt land och dels att dessa områden hysa ett mycket betydande antal abonnenter som över huvud taget icke utan extraordinära kostnader anses kunna nås med andra sändningar än via TR framstår det sålunda såsom naturligt, att beträffande ifrågavarande områden distributionen av det planerade andra programmet baseras på TR-systemet. I övriga delar av vårt land däremot ligga förhållandena annorlunda till, varför här delvis andra synpunkter måste bli avgörande för valet av distributionssystem. Särskild betydelse synes därvidlag böra tillmätas den av departementschefen åberopade omständigheten, att en utbyggnad av FM i alla händelser förr eller senare måste komma att aktualiseras i och med att beslut fattas om televisionens införande. Då vidare FM-systemet genom sin mindre bundenhet vid ett ledningsnät erbjuder radioabbonenterna stora praktiska fördelar och ur ljudsynpunkt får anses stå på höjdpunkten av modern radioteknik, finner utskottet det framsynt att i första hand nämnda system kommer till utförande inom de områden som redan ha goda mottagningsförhållanden.

Av propositionen framgår att departementschefen icke är främmande för tanken, att framdeles båda distributionssystemen kunna komma att utbyggas över hela landet. I motionen II: 609 har emellertid hemställts,

att riksdagen måtte uttala att FM-systemet snarast bör kompletteras med möjligheter för de abonnenter som så önska att välja trådradio och att samtidigt förberedelser vidtagas för att ge de svenska rundradioabbonnenterna ett utvidgat flerprogram efter vissa i motionen skisserade riktlinjer.

Såsom utskottet redan i det föregående framhållit kunna flera tungt vägande skäl åberopas mot en utbyggnad nu av båda distributionssystemen över hela landet. Ytterligare må här erinras om att just televerket ställts inför särskilda svårigheter genom den hittillsvarande begränsningen av den statliga investeringsverksamheten, vilket bl. a. tagit sig uttryck i att antalet abonnenter som icke kunna få telefon installerad inom rimlig tid starkt vuxit på sistone. I vad mån konjunkturläget kan komma att medgiva någon mera väsentlig utvidgning av televerkets investeringsram för de närmaste åren ter sig alltjämt ovisst. Skulle i enlighet med motionärernas förslag beslut fattas om att TR-nätet skall utbyggas över hela landet, kan därför den möjligheten icke lämnas obeaktad, att även en kö av väntande TR-abbonenter kommer att uppstå, något som ju synes föga önskvärt. Vid nyss angivna förutsättning kan vidare befaras, att många abonnenter komma att till en början välja TR för att sedermera, i den mån som byte av radioapparat sker, övergå till FM-mottagning. Staten skulle därmed åsamkas betydande kostnader för investeringar, vilka efter hand skulle visa sig helt onödiga. Dylika felinvesteringar kunde måhända åtminstone i viss omfattning undvikas, därest på sätt motionärerna förordat särskild avgift utginge för anslutning till TR inom de radiomässiga tätbygderna, de områden alltså som enligt departementschefens förslag skola utrustas med FM-stationer. Då någon i geografisk mening skarpt markerad gräns icke föreligger mellan radiomässiga tätbygder och glesbygder, skulle emellertid uppdelningen av TR på en fri och en avgiftsbelagd sektor stöta på stora praktiska svårigheter, och utskottet kan för sin del icke tillstyrka en sådan anordning. Icke minst med hänsyn till den fortskridande tekniska utvecklingen synes det vidare välbetänkt, att erfarenheterna från den av departementschefen förordade utbyggnaden avvaktas, innan än mera vittgående åtgärder vidtagas eller beslutas.

Enligt utskottets mening föreligger så mycket större anledning att dröja med införandet av TR i de radiomässiga tätbygderna som motionärernas huvudargument, nämligen att FM icke skulle lämna utrymme för mer än två samtidiga program, ger en skev bild av de faktiska förhållandena. Beaktas må sålunda att den distributionskanal som representeras av de nuvarande lång- och mellanvågssändarna alltjämt kommer att finnas tillgänglig utöver de båda i FM-systemet ingående distributionskanalerna. Någon svårighet att efter utbyggnaden av sistnämnda system ordna exempelvis ett trippelprogram är därför icke för handen. Det är vidare tekniskt möjligt att för sändning utnyttja ytterligare ett ultrakortvågsband, även om detta särskilt för abonnenterna skulle medföra nya kostnader. Å andra

sidan lärer icke heller TR kunna utbyggas för distribution av fyra å fem samtida program utan avsevärda kostnader. Ett flerprogram enligt de av motionärerna antydda riktlinjerna torde för övrigt i dagens läge knappast äga aktualitet, helst som de av motionärerna särskilt åberopade nordiska programinslagen synas kunna beredas avsevärt ökat utrymme redan inom ramen för det andra programmet och självfallet än mera inom ramen för ett eventuellt kommande tredje program. Ställningstagandet till frågan om sistnämnda program bör emellertid, såsom departementschefen framhållit, tills vidare uppskjutas.

Mot bakgrunden av nu anförda omständigheter anser sig utskottet böra avstyrka bifall till motionen II: 609.

Den av departementschefen förordade och av utskottet tillstyrkta utbyggnaden av det för sändningen av ett andra program erforderliga distributionsnätet väntas komma att draga en kostnad av mellan 60 och 65 milj. kronor. Härutöver har departementschefen funnit önskvärt, att de för Stockholm och Göteborg planerade radiohusen — kostnadsberäknade till sammanlagt 35,5 milj. kronor — kunna påbörjas under de närmaste åren. Därjämte anses arbetena på de nya rundradiostationerna i Nacka och Östersund böra fullföljas samt motalastationen undergå viss ombyggnad och förstärkning. Tillika med de investeringar som i moderniserings- och rationaliseringssyfte befunnits böra vidtagas i övriga befintliga rundradiostationer ha kostnaderna för dessa arbeten uppskattats till närmare 22 milj. kronor. Totalt föreligger därmed, såsom departementschefen framhållit, ett investeringsprogram för de under de närmaste åren mest angelägna utbyggnaderna av rundradioanläggningarna om ca 120 milj. kronor.

Jämväl i nu berörda delar anser sig utskottet kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet härmed tillstyrker utskottet, att för den första etappen av ifrågavarande utbyggnadsprogram anvisas ett investeringsanslag av 10 milj. kronor, varav ca 1 milj. kronor avses skola disponeras för FM-anläggningar, ca 3 milj. kronor för fullföljande av redan i gång varande arbeten på lång- och mellanvågsstationerna och för påbörjande av den nya motalastationen samt återstoden eller ca 6 milj. kronor för fortsatt utbyggnad av TR-nätet. Vad beträffar de fortsatta investeringarna finner utskottet ändamålsenligt att åt telestyrelsen uppdrages att i samband med äskandena för budgetåret 1956/57 framlägga en plan, siktande till programmets förverkligande under en sexårsperiod. Utskottet förutsätter att detta kan ske utan att fördenskull televerkets investeringsverksamhet i övrigt behöver inskränkas. Vidare önskar utskottet understryka departementschefens uttalande, att utbyggnaden av TR-nätet synes i den utsträckning som är förenlig med en ur arbetssynpunkt rationell planering böra i första hand koncentreras till de i mottagningshänseende sämst ställda områdena. I detta sammanhang vill utskottet slutligen i likhet med departementschefen framhålla angelägenheten av att det ena av de båda program som

avses skola distribueras över FM-stationerna sändes såsom ett riksprogram liksom hittills även över lång- och mellanvågsstationerna, så att icke de abonnenter som tills vidare icke anse sig böra anskaffa apparater för FM-mottagning komma att ställas utanför de svenska sändningarna.

För att rundradioinvesteringarna skola kunna genomföras utan alltför stor tidsutdräkt har departementschefen funnit det nödvändigt föreslå, att kostnaderna för dem bestridas med licensmedel. Den sålunda förordade finansieringsmetoden, vilken innebär att anläggningskostnaderna helt avskrivs efter hand som de uppkomma, resulterar omedelbart i ökade krav på licensmedel men för framtiden i en lägre årlig ökning av distributionskostnaderna än som eljest skulle uppstå. Den erforderliga höjningen av licensavgiften, avsedd att vidtagas från ingången av år 1956, synes enligt departementschefen tills vidare kunna begränsas till 5 kronor. För en första etapp av utbyggnadsprogrammet, omfattande arbeten under de närmaste tre åren, skulle denna höjning i kombination med den förutsedda uppgången av antalet radiolicenser vara tillräcklig såväl för att täcka den beräknade ökningen av rundradios produktions- och distributionskostnader som för att bestrida investeringsutgifter om mellan 30 och 40 milj. kronor.

I de båda likalydande motionerna I: 493 och II: 610 har hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte dels uttala, att telestyrelsen borde bemyndigas att med beaktande av vad i motionerna framhållits mot lämplig avgift och för lämpligt antal år uthyra sändningstid i det andra rundradioprogram som planeras, dels avstyrka förslaget om höjning av radiolicensavgifterna.

Såvitt framgår av den motivering som förebragts av motionärerna hysa dessa tydligen den uppfattningen, att förslaget om höjning av licensavgiften är föranlett uteslutande av de merkostnader som införandet av det andra programmet beräknas få till följd. Detta är emellertid ingalunda fallet. De i propositionen på s. 30 och 31 intagna tabellerna ge sålunda vid handen, att de totala produktions-, distributions- och investeringskostnaderna för två program under de närmaste tre budgetåren enligt det av departementschefen förordade alternativet kunna beräknas till $(36,0 + 40,1 + 42,8 + 9,3 + 12,4 + 14,4 =)$ 155,0 milj. kronor, medan motsvarande kostnader för allenast ett program uppgå till $(35,0 + 37,9 + 39,2 + 8,1 + 10,9 + 11,8 =)$ 142,9 milj. kronor. De sammanlagda inkomsterna under samma tidsperiod kunna vid oförändrad licensavgift av 15 kronor uppskattas till $(10,2 + 36,6 + 37,2 + 38,1 =)$ 122,1 milj. kronor. Sistnämnda belopp förslår uppenbarligen icke ens för att täcka kostnaderna för den utbyggnad som det nuvarande riksprogrammet gör påkallad och ännu mindre för att täcka kostnaderna för det planerade dubbelprogrammet. Bristen belöper sig till i förra fallet 20,8 och i senare fallet 32,9 milj. kronor. Till skillnad från motionärerna kan utskottet därför icke finna omotiverat att radiolicensav-

giften höjes redan från den 1 januari 1956 utan tillstyrker departementschefens förslag härutinnan.

Såsom ovan anförts ha motionärerna vidare ansett lämpligt, att telestyrelsen bemyndigas att enligt vissa regler uthyra sändningstid i det andra programmet till intresserade företagare eller institutioner. Dessa skulle i sin tur skaffa sig intäkter genom att till näringslivet upplåta för reklam avsedd sändningstid. I anslutning därtill ha motionärerna uttalat, att frågan om reklam i svensk radio icke närmare granskats sedan radiosändningarna lämnade försöksstadiet. Utskottet vill emellertid erinra om att denna fråga var före så sent som vid 1947 års riksdag. I sitt över Kungl. Maj:ts proposition angående rundradion i Sverige då avgivna utlåtande nr 51 framhöll sålunda utskottet, att utskottet vore ense med departementschefen om att försäljning av programtid för kommersiell reklam icke borde ifrågakomma. Någon anledning att uppgiva denna av riksdagen godkända princip anser utskottet icke föreligga. Även motionärernas förslag i övrigt finner utskottet föga genomtänkt. Det synes sålunda oklart, om utomstående företag skulle tillåtas hyra allenast viss sändningstid i det andra programmet eller om de i konkurrens med radiotjänst skulle helt övertaga ansvaret för utformningen av detta program. I senare och i viss mån även i förra fallet bleve det nödvändigt att organisera helt nya företag för programproduktion, exempelvis efter amerikanskt mönster. Vårt land torde emellertid vara alltför folkfattigt för att lämpa sig för ett dylikt system, som närmast komme att leda till ökade administrationskostnader för den samlade rundradioverksamheten.

Av nu anförda skäl anser sig utskottet böra avstyrka bifall till motionerna I: 493 och II: 610.

Vad slutligen beträffar det i motionen II: 608 framställda yrkandet vill utskottet framhålla, att det knappast generellt kan göras gällande att just folkpensionärer med eget hushåll skulle ha svårare än varje annan befolkningskategori att bära den föreslagna höjningen av licensavgiften. Då den av motionären förutsatta differentieringen av radioabonnenterna dessutom skulle leda till ett icke oväsentligt administrativt merarbete, kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att motionen II: 592 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionen II: 608 icke må bifallas av riksdagen;

III. att motionen II: 609 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avse frågan om försäljning av sändningstid i ett andra radioprogram, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att riksdagen må med avslag på motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avse frågan om höjning av licensavgiften, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anfört;

VI. att riksdagen må till *Rundradioanläggningar* för budgetåret 1955/56 under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

2:o) **Förvärv av mark för radiohuset i Göteborg.** I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bil. 27, punkt 9) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Förvärv av mark för radiohuset i Göteborg för budgetåret 1955/56 beräkna ett investeringsanslag av 800 000 kronor.

Sedermåra har Kungl. Maj:t i propositionen nr 146 (punkt 2, s. 70 och 71) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett mellan byggnadsstyrelsen och Göteborgs stad ingånget avtal om försäljning till kronan av två markområden för uppförande av ett radio- och televisionshus m. m., dels ock till Förvärv av mark för radiohuset i Göteborg för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 800 000 kronor.

Med skrivelse den 21 februari 1955 har *byggnadsstyrelsen* för godkännande överlämnat ett den 17 december 1954 och 8 februari 1955 ingånget avtal, enligt vilket Göteborgs stad för en köpeskilling av 800 000 kr. till kronan försäljer dels ett område om 30 700 m² av stadsågan 10 479 B i stadsdelen Torp och dels ett område om ca 3 450 m² av tomten nr 1 i kvarteret Törnskatan i stadsdelen Johanneberg. Området i stadsdelen Torp är avsett att användas för radiohuset och området i Johanneberg för en sändareanläggning.

Staden upplåter därjämte för en tid av 25 år visst område under markytan å stadsågan 10 479 B för anordnande av ett bergrum, vilket förutsättes bli anslutet till radiohuset med en tunnel. Å den del av stadsågan, vilken icke omfattas av försäljningen, skall kronan vidare, om så visar sig erforderligt, äga uppsätta en televisionsmast. Den årliga hyresavgiften för de upplåtna delarna av stadsågan skall, under förutsättning att bergrummet utnyttjas för skyddsrumssändamål, utgå med 10 kr.

Avtalet har den 17 februari 1955 godkänts av stadsfullmäktige i Göteborg.

Departementschefen, som förklarar sig icke ha något att erinra mot det av styrelsen framlagda förslaget till avtal om förvärv av erforderlig mark för radiohuset och tillhörande anläggningar, erinrar om att byggnadsstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1954 föreslagit, att byggnadsarbetena

för radiohuset i Göteborg skall påbörjas under nästa budgetår. Styrelsen har sålunda för ändamålet hemställt om ett begynnelseanslag av 2 milj. kr. Med hänsyn till det förutsebara läget på byggnadsmarknaden under det kommande budgetåret har departementschefen emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka, att radiohuset påbörjas under 1955/56. Tomtfrågan anses däremot böra lösas nu.

Utskottet. Mot Kungl. Maj:ts förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet hemställer alltså,

I. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna det mellan byggnadsstyrelsen och Göteborgs stad den 17 december 1954 och den 8 februari 1955 ingångna avtalet om försäljning till kronan av två markområden för uppförande av ett radio- och televisionshus m. m.;

II. att riksdagen må till *Förvärv av mark för radiohuset i Göteborg* för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 800 000 kronor.

Stockholm den 10 maj 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Leander, fröken Andersson, herrar Näsström, Pålsson, Hesselbom, Sundelin, Gustaf Andersson, Einar Persson, Birger Andersson, Ragnar Persson, Nils Theodor Larsson och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Lindholm, Svensson i Ljungskile, Åkerström, Hoppe, Staxäng, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Thapper, Onsjö, Nihlfors och Almgren.

Reservationer

vid *punkten 1* (Rundradioanläggningar m. m.)

1) av herrar *Karl Andersson, Leander, Näsström, Pålsson, Nils Theodor Larsson, Johansson* i Mysinge och *Onsjö*, vilka ansett *dels* att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»I förevarande proposition, som grundar sig på dubbelprogramutredningens betänkande angående förutsättningarna för införande av dubbel-

program i den svenska rundradion, föreslås att sändningar av ett andra radioprogram påbörjas omkring instundande årsskifte och att sändningstiden successivt utbygges under en fyraårsperiod. För distributionen av det nya programmet anses frekvensmodulerad ultrakortvåg (FM) böra utnyttjas för de delar av landet som redan nu ha goda mottagningsförhållanden i fråga om riksprogrammet. För landet i övrigt, där det gäller att jämväl förbättra möjligheterna att lyssna på nuvarande program, förutsättes distributionsnätets utbyggnad komma att inriktas på högfrekvent trådradio (TR). Kostnaderna för utbyggnaden uppskattas till totalt 60 å 65 milj. kr., vartill komma ca 22 milj. kr. för modernisering av de nuvarande lång- och mellanvågsstationerna samt ca 35 milj. kr. för radiohusen i Stockholm och Göteborg. För att finansiera de ökade investeringarna för rundradioverksamheten förordas i propositionen, att licensavgiften höjes med 5 kr. fr. o. m. ingången av år 1956. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 10 milj. kr. Av nämnda anslagsbelopp avses ca 1 milj. kr. skola disponeras för FM-anläggningar, ca 3 milj. kr. för fullföljande av redan i gång varande arbeten på lång- och mellanvågsstationerna och för påbörjande av den nya motalastationen samt återstoden eller ca 6 milj. kr. för fortsatt utbyggnad av TR-nätet.

Bakgrunden till Kungl. Maj:ts förslag är det beslut som fattades vid 1947 års riksdag angående riktlinjerna för rundradions framtida verksamhet i vårt land. Därvid förutsattes nämligen att den fortsatta planläggningen skulle inriktas på en övergång till flera samtidiga program. Någon utbyggnad av rundradioanläggningarna i syfte att möjliggöra en sådan övergång har dock icke sedermera skett. Anledningen härtill har av departementschefen angivits vara dels den under de första åren efter ovan nämnda beslut rådande knappheten på arbetskraft och materiel, dels den ovisshet som därefter kommit till uttryck rörande de tekniska förutsättningarna för införande av ett andra program. Genom den förut omförmälda utredningen har emellertid enligt departementschefens mening läget klarat så, att ett definitivt ställningstagande i flerprogramfrågan nu bör vara möjligt.

Utskottet kan för sin del icke biträda denna uppfattning. Det är visserligen riktigt att problemet rent tekniskt sett numera får anses vara tillräckligt belyst, men å andra sidan synes knappast med fog kunna göras gällande, att de samhällsekonomiska förutsättningarna för den av det andra programmet betingade utbyggnaden skulle ha undergått en lika påtaglig förbättring. Konjunkturläget har under senare år tvärtom skärpts i inflatorisk riktning, vilket nödvändiggjort en betydande begränsning av den statliga investeringsverksamheten. Icke minst televerket har berörts av denna restriktiva politik, vilken bl. a. lett till uppkomsten av en på sistone starkt växande kö av abonnenter som icke kunna få telefon installerad inom rimlig tid. En annan ogynnsam följd härav är, att den

vid 1947 års riksdag beslutade utbyggnaden av TR för dem som icke ha möjlighet att tillfredsställande avlyssna ens det nuvarande riksprogrammet kunnat ske endast i blygsam omfattning. Att i denna situation fatta beslut om en kostnadskrävande och vittsyftande investeringsplan för införande av ett andra program i den svenska rundradion finner utskottet icke välbetänkt. Utskottet avstyrker därför Kungl. Maj:ts förslag i flerprogramfrågan. Denna utskottets ståndpunkt innebär, förutom det att radiosändningarna tills vidare böra begränsas till liksom nu ett enda program, att några FM-stationer icke för närvarande böra anläggas. Med hänsyn till angelägenheten av att felinvesteringar undvikas på förevarande område bör enligt utskottets mening beslut rörande de nämnda stationerna icke fattas, förrän ställning tagits till frågan om televisionens införande i vårt land.

Övriga delar av Kungl. Maj:ts utbyggnadsplan ha icke givit utskottet anledning till erinran. Här avsedda investeringar torde böra komma till utförande så snabbt våra resurser medgiva, varvid ansträngningarna i första hand böra inriktas på en utbyggnad av TR-nätet inom de i mottagningshänseende sämst ställda områdena av vårt land. Utskottet tillstyrker vidare Kungl. Maj:ts förslag att till rundradioanläggningar anvisas ett investeringsanslag av 10 milj. kr. för nästa budgetår, dock med den fördelning av nämnda belopp att ca 3 milj. kr. disponeras för fullföljande av redan i gång varande arbeten på lång- och mellanvågsstationerna och för påbörjande av den nya motalastationen samt återstoden eller ca 7 milj. kr. för fortsatt utbyggnad av TR-nätet.

Såsom tidigare omnämnts har departementschefen räknat med att framdeles jämväl hithörande investeringar skola finansieras genom licensmedel, vilket ansetts nödvändigögra en höjning av licensavgiften med 5 kr. från ingången av år 1956. Med hänsyn till valet av tidpunkt för höjningen torde kunna förutsättas, att nuvarande finansieringsmetod kommer att tillämpas ännu under nästa budgetår. Den av utskottet förordade begränsningen av utbyggnadsplanen får ytterligare en reducering av anspråken på licensmedlen till följd. Då dessutom ett överskott av sådana medel på 10,2 milj. kr. föreligger, synes det utskottet uppenbart att anledning till höjning av licensavgiften åtminstone för närvarande saknas. Enligt utskottets mening bör därför en sådan åtgärd tills vidare icke vidtagas.

Denna utskottets åsikt sammanfaller med vad som i berörda avseende uttalats i de båda likalydande motionerna I: 493 och II: 610. Det yrkande i övrigt som framställts i nämnda motioner anser sig utskottet icke behöva närmare beröra, eftersom det direkt sammanhänger med Kungl. Maj:ts av utskottet avstyrkta förslag om övergång till dubbelprogram. Detsamma gäller om motionerna II: 592, II: 608 och II: 609. Ifrågavarande framställningar synas sålunda icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.»

dels ock att utskottets hemställan under V. bort ha följande lydelse:

»V. att riksdagen må med bifall till motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avse frågan om höjning av licensavgiften, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;»

2) av fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*.